

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה ושור"ע השל"ה
גליון צום

דינים המצויים בצום

חיוב הצום

א. חייבים להתענות בשבעה עשר בתמוז ובשלשה בתשרי ובעשרה בטבת מפני דברים הרעים שארעו בהם. (שו"ע סי' תקמט ס"א). והוא מדברי הנביאים. ומתענים בהם לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה, ויהיה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שגרם להם ולנו אותם הצרות, ונשוב להטיב. וחייב לשום על לבו ולפשפש במעשיו ולשוב בהם, ואין התענית אלא הכנה לתשובה. לכן המתענים והולכים בטיול ודברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר. ומכל מקום אין לפטור עצמו רק בתשובה כי מצוה להתענות בהם. (מ"ב ס"ק א).

ליל התענית

ב. אם לא ישן שינת קבע על מיטתו אף אם התנמנם אוכל ושותה עד עלות השחר. ואם הולך לישון שינת קבע ורוצה לקום לאכול או לשתות קודם עלות השחר יתנה שאין מקבל התענית עד עלות השחר. (שו"ע סי' תקסד ס"א). ויכול לאכול עד עלות השחר ולא חששו שימשך באכילה. (שבה"ל ח"א סי' קלח, הגר"ש אלישיב קובץ שימוש חכמים ח עמ' קכה). ואם לא התנה בדיעבד מותר לו לשתות אבל לא לאכול. (שו"ע שם). ובשם הזוהר שאם קם קודם עלות השחר אין לאכול, ונכון לזהר בזה אם אינו מוכרח. (מ"ב סי' פט ס"ק ח).

החייבים בתענית

ג. כל הבריאים חייבים להתענות, זכר מבן י"ג שנה ויום אחד ובת מ"ב ויום אחד. ואסור לפרוץ גדר. (שו"ע סי' תקנ ס"א, ביה"ל ד"ה הכל). וחולה אף שאין בו סכנה פטור מלהתענות ואין לו להחמיר על עצמו. (מ"ב ס"ק ד). ואף לא תענית שעות. (אבני"ז או"ח סי' תקמ).

חתן וכלה

ד. חתן וכלה שחל אחד מהצומות בתוך השבע ברכות חייב להתענות בהם. (ביה"ל שם ד"ה חייבים). ואם הוא תענית נדחית אין צריך להשלים. (שעה"צ סי' תקנט ס"ק לד). ומנהג העולם להשלים. (מבית לוי פפ"ד ח).

בעלי ברית

ה. בעלי ברית בצומות שאינם דחויים צריך להשלים התענית. ובדחויים אין צריך להשלים. (מ"ב סי' תקנט ס"ק לה). ויש מחמירים להשלים. (מג"א שם, שבה"ל ח"ו סי' עב).

מעוברות ומניקות

ו. מעוברות ומניקות שמצטערות הרבה או שמרגשת חולשה אין להתענות. (שו"ע סי' תקנ ס"א, מ"ב ס"ק א). ובזמנינו מחמת חולשת הדורות נהגו המורים להקל שלא לצום.

(הליכות שלמה בין המצרים פט"ז ס"ה הע' 2). ויש שהורו שיתחילו לצום, ואם יהיה צורך שלא לצום מותרים. (מבית לוי פפ"ד ז). ויש שהקילו לכל נשים הראויות לילד. ובהוראת חכם. (עיין פסקי תשובות שם הע' 8).

קטנים

ז. קטנים אף בני י"ב שנה אין מחויבים לחנכם אף בתענית שעות. ומכל מקום ראוי לחנכם שלא יאכלו רק מאכלים פשוטים. (מ"ב שם ס"ק ח).

רחיצה

ח. צומות הללו מותרים ברחיצה. (שו"ע סי' תקנ ס"ב). ובעל נפש יחמיר כמו בתשעה באב. (מ"ב ס"ק ו). ועכשיו אין נוהגים לרחוץ בג' צומות בחמין ובצונן מותר. וכן פניו ידיו ורגליו בחמין מותר. (שעה"צ ס"ק ח). ואין לשטוף הפה או לצחצח שיניים. (שו"ע סי' תקסז ס"ג, מ"ב ס"ק יג). ובשעת הדחק יצחצח במשחה בלא מים. (עי' מנחת יצחק ח"ד סי' קט).

ט. יש להחמיר שלא לשמוע נגינה מכלי זמר וריקודים בכל התעניות, וכן שלא להסתפר בהם. (מ"ב ס"ק ו).

בליעת תרופות

י. מי שצריך לבלוע גלולות לרפואתו אם הם מרים מותר לבולעם, (באה"ט סי' תקסז ס"ז). ויכול לבלעו עם רוק. ואם צריך מים כדי לבולעם יש שהתירו עם מעט מים. (הגר"מ פיינשטיין קובץ תורה והוראה ח"ט עמ' 13). וי"א שימים התרופה במעט מים ויהיו מרים. (הגר"נ קרליץ בבין המצרים פ"ב ו). ואם יש לתרופה טעם ערב יעטפו בנייר דק ויבלענה. (הגר"ש אוירבך ששי"כ פלי"ט הע' ל).

אינו מתענה

יא. מי שאינו מתענה אינו מתפלל לפני העמוד, ואינו אומר עננו במנחה. (ביה"ל סי' תקסה ס"א ד"ה בין). ואינו קורא ועולה לתורה. (שו"ע סי' תקסו ס"ד-ה). והגבה וגלילה יכול לעשות אף מי שאינו מתענה. (מטה אפרים סי' תרב סט"ו). ולא ישא כפיו בתפלת מנחה, (כה"ח סי' קכט ס"ק ה). ויש מתירים כשאין כהן אלא הוא. או אם יש עוד כהן אחד. (הליכות שלמה פ"ג ס"י).

טעה ואכל

יב. שכח שתענית היום ולקח מאכל ובירך לא יטעום ויאמר ברוך שם וכו'. (שע"ת סי' תקסה ס"א). ואם שכח ואכל מחוייב להשלים תעניתו. (מ"ב סי' תקנ ס"ק ג, שו"ע סי' תקסח ס"א, מ"ב ס"ק ב). ואין צריך להתענות יום אחר. (שעה"צ ס"ק ב). ואומר בתפילת מנחה עננו. (מ"ב ס"ק ג).

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה

דינים המצויים בימי בין המצרים עד ר"ח אב

תספורת

א. אין להסתפר מליל י"ז בתמוז עד י" אב בחצות היום. (רמ"א סי' תקנא ס"ד, שבה"ל ח"י פא). בין שער ראש ובין שער הגוף. (שם סי"ב). בני ספרד מסתפרים עד שבוע שחל ת"ב. (ש"ע שם סי"ג). בקטן מחלוקת (מ"ב ס"ק פב). ויש להחמיר. (מבית לוי פפ"ה ט).
ב. אשה מותרת לגלח שערותיה, לצורך צניעות, או לצורך מצוה. (מ"ב שם ס"ק עט).

ג. מותר לגלח השפם שמעכב את האכילה. (שם סי"ג). מותר לסרק השערות אף אם ודאי יתלשו שערות. (מ"ב שם סק"כ).

ד. מריטת שער גבות וריסים ורגלים, אינו בכלל תספורת, ומותר עד ר"ח. (הליכות שלמה פ"ד ד"ה ט, מבית לוי פפ"ה הע' ט)

ה. לצורך שידוכין, מותר לנערות תסרוקת ותספורת, עד שבוע שחל בו ט"ב. (הליכות שלמה שם ד"ה י').

ו. נחלקו הפוסקים אם מותר לבעל ברית להסתפר לכבוד המילה, (שע"ת סי' תקנא ס"א, שעה"צ ס"ד), והמנהג שלא להקל לבעל ברית להסתפר. (מבית לוי שם סי"ג).

ז. נער הנעשה בר מצוה, יש מקילים להסתפר אם שערותיו גדולות. (שערי המצוינים בהלכה קכ י', וע"ע במ"ב ס"ק פב), ויש שאסרו.

ח. קציצת ציפורניים מותרת בכל ימי השבוע עד ר"ח. (עיין מ"ב ס"ק כ, ט"ז כז, שע"ת ס"ק יב)

ט. מותר לסרק ולסדר פאה נכרית אף אם יתקן או יקצר. (עיין נט"ג פכ"א ס"ה).

ריקודים ושירה

א. אסור לעשות ריקודים ומחולות. (מ"ב שם ס"ק טז)

ב. אין לנגן בכלי שיר. (עיין ביה"ל ס"א ד"ה ממעטים בשם הפמ"ג, מנח"י ח"א קיא ד', אג"מ אר"ח ח"א כא ד')

ג. בסעודות מצוה, כגון שבע ברכות, בר מצוה וברית ופדיון הבן, המנהג להחמיר שאסורים בכלי שיר וריקודים, ומותר שירה בפה. (א"ר ס"ק כ, סידור יעב"ץ, מבית לוי שם סעיף ג-ד) ויש שהתירו. (שכנה"ג ס"ק לג, ועי' אג"מ אבה"ע ח"א סי' צז)

ד. שמיעת שירים מוקלטים, אסורים כשמיעת כלי זמר. (הליכות שלמה שם ד"ה ד), אף אם מוקלט שירה בפה בלבד. (מבית לוי שם ו', הגר"ש אלישיב ציוני הלכה אבילות תצו)

ה. יש להקל בשמיעת הקלטות של שירה בפה כדי להפיג בדידות או פחדים, כגון אלמנה השוהה בביתה לבד, או הנוהגים ברכב וחוששים שירדמו ח"ו במהלך הנסיעה, או לצורך רפואה. (עיין מ"ב סי' תק"ס ס"ק יג, הליכות שלמה פ"ד א"ה 8, תורת המועדים ס"ה ו')

ו. שירה בפה נוהגים בה איסור, (יוסף אומץ עמ' קכח, כה"ח ס"ק מא), כשמביא לידי ריקוד, ונכון להמנע משירה בכלל, ושירי רגש מותר. (הליכות שלמה שם) או שירים מענין ירושלים. (תורת

המועדים בשם הגר"ח קניבסקי). או להרגיע תינוק. (הלכות ומנהגי מהר"ש תקנא). או שירה בתפילה לעורר הכוונה. (עי' שבט הקהתי ח"א קפט).

ז. אין ללמד נגינה בשלשת השבועות. (מבית לוי שם ז'). ויש שהתירו לצורך פרנסה. (ביה"ל ס"ב ד"ה ממעטים, וצי"א חט"ז יט). ולהתאמן לנגן בתחילת הלימוד מותר אבל כשיודע כבר אסור. (הגר"ש אלישיב ציוני הלכה אבילות תצו נה)

רחיצה בים ובבריכה

א. מותר לרחוץ בים או בבריכה [כשאינו סכנה] בימי בין המצרים עד ר"ח, ואין חילוק אם הלך קודם לכן או לא. (הליכות שלמה שם ח, מבית לוי שם יט).

ב. יזהר שלא להכנס במקום סכנה. (עיין שו"ע סעיף יח). וימנע מטיפול רפואי שיש בו סיכון ואינו דחוף. (מבית לוי פפ"ו ס"ח).

ברכת שהחיינו וקניית בגדים חדשים

א. טוב לזהר מלומר שהחיינו בבין המצרים, על פרי חדש או מלבוש חדש. (שו"ע סי' תקנא סי"ז). ולכן לא יאכל הפרי ולא ילבש הבגד. (מ"ב ס"ק צט). ויש מקילין בשבתות. (מ"ב ס"ק צח, ובשעה"צ מביא מקילין אף בר"ח). ועי"פ האריז"ל אין לברך אף בשבת. (באה"ט ס"ק לח). על מצוה עוברת מברכים. (שו"ע שם).

ב. אין איסור לקנות בגדים וכלים חדשים עד ר"ח, כי אין אנו מברכים שהחיינו על קנייתם. (הליכות שלמה שם א). אך אין ללבשם ולהשתמש בהם משום ברכת שהחיינו. (מ"ב שם ס"ק מה)

ג. כדאי להמנע כשאפשר, מקניית דברים חשובים שראוי לברך עליהם שהחיינו, אף אם הוא אינו מברך. (א"ר ס"ק יז, קצש"ע, מבית לוי שם יח) ובמוצא עכשיו בזול מותר. (עי' מ"ב יא)

ד. בגדים שאינם חשובים כ"כ שאין מברכים עליהם שהחיינו, כגון מנעלים וגרבים, בגדי זיעה, וכתונת וכדו', מותר לקנותם וללבשם עד ר"ח. (מ"ב שם)

ה. טלית של מצוה שצריך לחדשו עכשיו, יש מתירין. (רב פעלים ח"ב סי' כט, וע"ע שאילת יעבץ ח"א פב). ובתפילין מותר לחדשם, ומי"מ אף הנוהגים לברך בבר מצוה שהחיינו, לא יברכו בבין המצרים. (הליכות שלמה פ"ד ס"ב, כיון שיש חולקים אם מברכים ע"ז שהחיינו).

ו. שיפוץ וסיוד מותר. (עי' שו"ע ס"ב). וטוב להמנע. ואם התחיל קודם בין המצרים אין צריך להפסיק. (א"ר ס"ד).

אירוסין ונשואין וסעודת מצוה

א. מותר להשתדך, ולעשות מסיבת וסעודת תנאים. (מ"ב ס"ק יט ושעה"צ ס"ק כו). אבל בלי ריקודים ומחולות. (מ"ב ס"ק טז). ויש למנעט בשירי שמחה. (הליכות שלמה פ"ד ס"ה).

ב. אין נושאין נשים מי"ז בתמוז עד אחר תשעה באב. (רמ"א סי' תקנא ס"ב).

ג. בסעודות מצוה, כגון ברית מילה ופדיון הבן, ובר מצוה, מותר לשיר שירות ותשבחות בפה, בלי ריקודים וכלי זמר. (מבית לוי פפ"ה ס"ה ג)